

УДК 793.3.021.2:[37.017:502]

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.6.2>

Світлана ЗАЄЦЬ

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри хореографії та художньої культури Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, вул. Садова 28, м. Умань, Черкаська обл., Україна, 20308

ORCID: 0000-0002-7467-6754

Бібліографічний опис статті: Заєць С. (2022). Екокультура особистості в проектній діяльності хореографа. *Ввічливість. Humanitas*, 6, 11–16, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.6.2>

ЕКОКУЛЬТУРА ОСОБИСТОСТІ В ПРОЕКТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ХОРЕОГРАФА

У статті зазначено зв'язок між поняттями «екологія», «культура» та «екокультура особистості». Проаналізовано поняття «природа» як філософську категорію, зазначивши особливості форм вираження I та II природи.

Розкрито поняття екологічної культури в залежності формування свідомості людини; зазначено проблеми формування екологічної свідомості у дітей; наведено приклад формування екокультури в процесі проектної діяльності, як практичний досвід підготовки хореографів до роботи в закладах освіти.

Відмічено, екологічні катастрофи як наслідок антропологічної дії сьогоденного суспільства на живі системи всіх рівнів. Наголошено на проблемі бездуховності та споживацькому ставленні до природи, що залежить від екокультури особистості.

Описано ланцюг системи формування екологічних знань, культури. Школу розглянуто як сходинку збагачення людини знаннями про природне і соціальне оточення, ознайомлення із загальною цілісною картиною світу і формування науково обґрунтованого морального і естетичного ставлення до природи.

Розкрито значимість екологічної парадигми в освітньому процесі для розвитку духовно-моральних якостей особистості підвищує значущість нормативного та ціннісного компонентів.

Визначено, що системне навчання і виховання формує «людину культури», та саме проектне навчання формує «екокультуру особистості».

Наведено приклад проектної діяльності на екологічну тему «Сльози землі».

Підсумовано, що необхідна комплексна система заходів, що сприяють формуванню екологічної культури особистості протягом всього її життя. Проектна діяльність хореографа забезпечує засвоєння екологічних знань у системі, повноцінного формування вмінь та їх практичного застосування і, що особливо важливо, формування наступних завершальних компонентів екологічної культури – поведінкового та діяльнісного.

Ключові слова: екологія, екологічна свідомість, екокультура особистості.

Svitlana ZAIETS

PhD in Pedagogy, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of Choreography and Art Culture Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, 28, ul. Sadova, Uman, Cherkaski region, Ukraine, 20308

ORCID: 0000-0002-7467-6754

To cite this article: Zaiets, S. (2022). Ekokultura osobystosti v proektnij dijalnosti choreografa [Ecoculture of the personality in the projecting activity of choreography]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 6, 11–16, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.6.2>

ECOCULTURE OF THE PERSONALITY IN THE PROJECTING ACTIVITY OF CHOREOGRAPHY

The article indicates the relationship between the concepts of “ecology”, “culture” and “ecoculture of personality”. The concept of “nature” as a philosophical category is analyzed, noting the peculiarities of the forms of expression of I and II nature.

The concept of ecological culture depending on the formation of human consciousness is revealed; the problems of forming ecological consciousness in children are noted; an example of the formation of ecoculture in the process of project activity is given as a practical experience of training choreographers to work in educational institutions.

It is noted that ecological disasters as a consequence of the anthropological impact of today's society on living systems of all levels. The problem of spirituality and consumer attitude to nature, which depends on the ecoculture of the individual, is emphasized.

The chain of the system of ecological knowledge and culture formation is described. The school is considered as a step of human enrichment with knowledge about the natural and social environment, acquaintance with the general holistic picture of the world and the formation of a scientifically based moral and aesthetic attitude to nature.

The significance of the ecological paradigm in the educational process for the development of spiritual and moral qualities of the individual increases the importance of the normative and value components.

It is determined that systematic training and education forms a "person of culture", and it is project-based learning that forms the "ecoculture of the individual".

An example of project activity on the ecological theme "Tears of the Earth" is given.

It is summarized that a comprehensive system of measures is needed to promote the formation of ecological culture of the individual throughout his life. Traditional education, unfortunately, does not provide the assimilation of ecological knowledge in the system, the full formation of skills and their practical application and, most importantly, the formation of the following final components of ecological culture – behavioral and activity.

Key words: ecology, ecological consciousness, ecological culture of personality.

Постановка проблеми. Питання запобігання екологічної катастрофи все частіше обговорюються в суспільстві. Чи можливо передбачити екологічну катастрофу? На якому рівні це можна зробити? Що може зробити кожна людина для збереження природи? Ці питання постають і перед вчителем-хореографом. Важливим аспектом діяльності педагога-хореографа є формування та розвиток екокультури особистості, а саме гармонійних відносин людини і природи. Ствердження в індивідуальній і суспільній свідомості кожної особистості відповідального ставлення до навколишнього природного середовища та до здоров'я людини. Необхідно виховувати почуття відповідальності за природу як національну і загальнолюдську цінність, основу життя на землі, формувати гуманні принципи природокористування.

Поєднання почуття і дії можливе через проживання хореографічних образів в постановках екологічного змісту. Це впливає на чуттєво-емоційну сферу людської психіки, що в свою чергу формує світогляд, власне ставлення та переконання, принципи і усвідомлення закономірностей, життєво необхідних знань про відносини людини і природи.

Охорона природи і раціональне використання її ресурсів стає невід'ємним особистим і суспільним обов'язком. Сучасна освіта несе повну відповідальність перед суспільством за перетворення знань у глибокі переконання, за досягнення єдності світогляду і поведінки учнів, усвідомлення ними свого місця в житті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам підготовки майбутнього вчителя в сучасній науці надається належна увага, зокрема на такі її аспекти як загальнокультурний розвиток учителя (О. Олексюк, О. Рудницька та ін.), індивідуальність майбутнього педагога (К. Альбуханова-Славська, В. Рибалко

та ін.), творча індивідуальність майбутнього педагога (О. Пехота, О. Сергєєнкова та ін.). Науковці Біда О., Лукашевич О., Пустовіт Г., Скрипник С., Совгіра С., Федоренко Д. у своїх працях розкривають ідеї екологічного виховання підростаючого покоління та їх застосування в педагогічних дослідженнях. Питання застосування проектної діяльності відображено в працях українських вчених. Так, сучасні українські дослідники І. Єрмаков, О. Коберник, О. Савченко, В. Тименко, А. Цимбалару зазначають, що проектна діяльність сприяє розвитку творчо-обдарованих індивідів, а також сприяє розвитку відносин між учителем й учнем, основою яких є співпраця, відкритість і довіра.

Мета статті: усвідомлення значення екокультури особистості для виховання школярів в контексті реалізації проектної діяльності у підготовці хореографів.

Виклад основного матеріалу. Вчитель завжди має вплив на своїх підопічних. Від культури вчителя залежить вихованість учнів. Сформована екокультура особистості хореографа має шанс на пропагування екоцінностей та переконань у реалізації хореографічної діяльності в школі. Розглянемо значення терміну «екокультура». Частина слова «еко» (від грец.) – дім, житло – є основою наукового терміну «екологія» (Гродзинський, 2022). Слово «культура» (з лат. Cultura) – означає обробіток, догляд, виховання, освіта, розвиток та ін. Цей термін набув універсального значення став категорією, котра означає важливу ознаку людини. Культура – це певні способи організації та розвитку людської життєдіяльності, представлені в продуктах матеріальної та духовної праці, у системі соціальних норм та настанов, у духовних цінностях, у сукупності ставлення людини до природи, дому, інших людей, до самої себе. Екокультура – це культура побуту життя людини.

Екологічна культура передбачає гармонійне ставлення людини не лише до природного середовища проживання, але й до соціального оточення, ставлення до самої себе як до частки природи. Саме тому екологічна культура характеризує способи взаємодії суспільства з природним, історичним та соціальним середовищем. Адже самі екологічні проблеми є відбитком рівня духовної культури суспільства, людини (Скрипник, 2012: 142).

Екологічна культура має стати складовою світогляду і мірилом дій кожної людини. Світогляд – це така система знань, поглядів, принципів і оцінок, такий рівень систематизації людської свідомості, через який людина усвідомлює себе і ставлення до дійсності. Через який вона формує програму своєї життєдіяльності. Предметом світоглядного знання є світ, – як об’єкт практичної і духовної діяльності людини. Екологічний світогляд розглядає питання відношення людини і природи. Поняття «природа» – містке й багатогранне. Природа як поняття у найширшому розумінні цього слова – це навколишній світ, буття взагалі, що є об’єктом людської практики і пізнання.

Завдяки антропологічному осягненню, науковці з людинознавчих наук дійшли висновку, що людина – складне і цілісне утворення, яке належить не тільки до природи та суспільства, але й до культурно-історичного та духовного світу. Сьогодні у центрі наукових і суспільних інтересів знову стоїть людина з її інтересами та цінностями. Людям необхідно усвідомити, що потрібен діалог двох культур – людини та природи, і людина в цьому діалозі повинна бути чуйним, уважним та дуже обережним співбесідником.

Важливим компонентом життя сучасного суспільства в останні двадцять років є антропологічна дія на живі системи всіх рівнів (рослини, тварини, людини), обумовлена, перш за все, наслідками екологічних катастроф. Крім того, відмічено перманентний вплив техногенних факторів, які згубно впливають на живе. Тому необхідно пропагувати екологічні знання, виходячи з сучасних потреб суспільства. В усі часи найбільш ефективним шляхом передачі інформації в соціум був спосіб навчання – передача інформації від вчителя до учня. Саме тому важливо визначити реальну і актуальну

мотивацію екологічного виховання підростаючого покоління, починаючи з шкільних років. Важливо сформувати екологічні знання у кожного члена соціуму, тобто екокультуру особистості. Система завдань екологічного змісту складається з підсистем, метою яких є формування пізнавального компонента екологічної культури (екологічні знання й уміння учнів); формування мотиваційно-ціннісного компонента (позитивне ставлення до навколишнього середовища, духовна потреба в спілкуванні з природою, морально-естетична насолода від нього; переконаність у збереженні та забезпеченні самовідтворення природи); формування нормативного компонента (володіння вміннями і звичками екологічно доцільної поведінки в природі і суспільстві, яка відповідає правовим, морально-естетичним та санітарно-гігієнічним вимогам). Причому, в аспектах екологічної самосвідомості важливо визначити особистісні критерії достатності: «мій рівень здоров’я», «мої знання про стан довкілля», «мої психологічні параметри» (Федоренко, 2015: 126).

Затвердження екологічної парадигми в освітньому процесі для розвитку духовно-моральних якостей особистості підвищує значущість нормативного та ціннісного компонентів. Нормативна сторона розкривається в системі моральних, правових та естетичних принципів, а також правил та норм екологічного характеру, які визначають ставлення суспільства і людини до природи, людини до людини. При цьому роль виховання полягає у створенні культурного простору, який забезпечував би вільне самовизначення, саморозвиток та самореалізацію особистості. Тобто, за визначенням В. Біблера «людину культури» (Слюсар, 2012: 61). Цей підхід у системі навчання і виховання має передбачати єдність таких складових, як цілісне бачення і сприйняття дитини та її життя, духовно-орієнтовані відносини між суб’єктами навчально-виховного процесу. На нашу думку саме проектне навчання сприяє раціональному сполученні як теоретичних знань так і практичних вмінь для вирішення конкретної проблеми, при цьому використовується сукупність проблемних, дослідницьких, практичних методів роботи, які є за своєю сутністю завжди творчими (Заєць, 2022: 109).

Окремо слід відзначити дослідження Л. Андрощук, О. Лиманської, О. Барабаш,

О. Мартиненко щодо впровадження творчого хореографічного проекту в професійній підготовці майбутніх учителів хореографії. Дані дослідження вказують на актуальність питань організації проектної діяльності у процесі фахової підготовки майбутніх хореографів (Мартиненко, 2019: 351). Проектна діяльність передбачає системне та послідовне моделювання тренувальної технології, а саме: активізація пошукових зусиль учасників педагогічного процесу; дослідження і розробка оптимальних шляхів вирішення проектів; публічний захист з аналізом результатів від експертів; демонстрація чи впровадження проекту в життя (Заєць, 2022: 111).

Прикладом проектної діяльності на екологічну тематику «Сльози Землі» є творчі постановки здобувачів бакалаврів під керівництвом викладачів кафедри хореографії та художньої культури Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Кожен здобувач обирає собі тему пов'язану із загальною темою проекту, наведемо неповний перелік: «Чорною стає планета» (про проблему вирубки лісів), «Темна вода» (про проблему стихійного лиха, а саме повені), «Війна, що руйнує все» (про військові дії, внаслідок яких страждає флора та фауна), «Вільне дихання планети» (про забруднення повітря), «Невидима отрута» (про викид хімічних відходів), «Руйнуюча радіація» (радіаційне забруднення) тощо. Тематика проекту спрямована на соціокультурне виховання, на розкриття важливості розуміння взаємозв'язку і взаємовпливу природи і людини. Цей проект поєднує в собі різні види (дослідницьку, інформаційну, практико-орієнтовану, творчу) і форми (індивідуальну, групову, колективну) проектної діяльності під керівництвом викладачів. В ході проектної діяльності суб'єкти освітнього процесу проходять творчі етапи: підготовки (інтенсивне ознайомлення з проблемою), натхнення (виникнення ідеї, дія уяви), інсайт (миць осяяння, раптового розуміння) та ухвалення рішення (виконання творчого задуму) (Роменець, 2004: 288)

Також цікавий досвід проектної діяльності у формуванні екокультури особистості та соціального значення, це участь здобувачів вищої освіти за освітнім ступенем бакалавр у Міжнародному конкурсі Нью-Йорк, США Global water dances / Всесвітні танці води (8–13 червня 2021р., міжнародна група спеціалістів, сер-

тифікована Інститутом досліджень руху імені Лабана / Бартенєва the Laban/Bartenieff Institute of Movement Studies (LIMS)). На конкурс було представлено хореографічну відеокomпозицію «Енергії води» (Water energy) (офіційний сайт організаторів: <https://globalwaterdances.org/the-event/>)

Відомо, що людина від природи наділена певними можливостями і правами, які повинні реалізовуватись у суспільстві. Сьогодні людина стає відправною точкою в осягненні самої себе та навколишнього світу. Сутність її визначається сукупністю природних рис і ознак, які визначають її індивідуальний характер, здібності і недоліки.

Кожна людина має як слабкі, так і сильні сторони. Тому мусимо усвідомити, що дитина – частинка природи (мікрокосмос), і є відповідно, екологічною системою, в якій при повноцінному вихованні має панувати рівновага. Маємо на увазі рівновагу позитивних і негативних якостей, притаманних людині, а отже і дитині. Як існує в природі сонце і місяць, день і ніч, так і в дитині поєднується добро і зло, любов і ненависть, безстрашність і страх, почуття поваги і огиди тощо. Тому, якщо у виховному процесі робиться спроба подолати якісь із негативних якостей, виникає дисбаланс і дитина починає відчувати психологічний дискомфорт, вона стає дратівливою, не може знайти своє призначення у світі. Наприклад, виховуючи тільки добро у дитини, ми позбавляємо її можливості дати відсіч злу, з яким рано чи пізно вона зіткнеться. У таких ситуаціях вона стає безпорадною і, як правило, потрапляє під вплив сильнішого. У цьому випадку можемо говорити про те, що порушується рівновага «різноспрямованих складових людського ества». Таке явище науковці називають надсублімацією. Теми екокультури спілкування і стосунків розкрито в соціально-хореографічному проекті «Право на життя: хореографія проти наркоманії та алкоголізму» (Андрощук, 2014: 55-58) Організатором проекту виступав Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини під керівництвом Людмили Андрощук. Творчий проект «Право на життя» – це танцювальна вистава в стилі перформанс, в основу сценарію якого покладені реальні історії нарко- та алкозалежних, які змогли перемогти залежність. Творчий проект складається

з семи частин: «Вступ»; «Історія Олени: шлях від залежності до просвітлення»; «Історія Марини: війна двох світів: прірва алкоголізму або щасливе життя з дітьми»; «Історія Світлани: кохання чи наркотики?»; «Історія Олени: над прірвою ілюзій»; «Історія Галини: щаслива жінка – нещасна мати»; «Фінал». За кілька місяців виставу було показано 7 разів, її переглянули більше 1000 глядачів, які стали безпосередніми учасниками проекту (URL, 2015:1)

Варто зазначити, що не тільки люди діляться на злих і добрих, але і сама людина в різні періоди свого життя, в різних місцях гетерогенного соціального простору (де є не тільки храми, але і тюрми, психлікарні, тощо) може бути як поганою, так і хорошою. Слід звернути увагу на те, що саме людина є істотою, в якій поєднуються суб'єктивне і об'єктивне, пізнавальне

і ціннісне, фантастичне і дійсне, теоретичне і практичне. Саме для людини смисл буття досягається завдяки пізнанню, а пізнання стає формою життя.

Висновки. Традиційна освіта, на жаль, не забезпечує засвоєння екологічних знань у системі, повноцінного формування вмінь та їх практичного застосування і, що особливо важливо, формування наступних завершальних компонентів екологічної культури – поведінкового та діяльнісного.

Сьогодні гостро постало завдання перед педагогами в організації навчально-виховного процесу, від інформаційного типу перейти до особистісно-орієнтованого, до проектного, що, в більшій мірі, продукує розвиток і саморозвиток, самоствердження, самореалізацію особистості вихованця.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрощук Л. М. Розвиток творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії в процесі постановки творчого проекту «Право на життя: хореографія проти наркоманії та алкоголізму». Мистецтво та освіта. 2014. № 4. С. 55–58.
2. Гродзинський Д. М. Екологія. Енциклопедія Сучасної України: енциклопедія / ред.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. Т. 9. URL: <https://esu.com.ua/article-18695> (дата звернення: 13.12.2022).
3. Заєць Світлана Проектна діяльність як засіб формування творчої особистості хореографа у процесі професійної підготовки. *Актуальні проблеми гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря]. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 54. Том. 1. С. 108–112.
4. Розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців мистецьких дисциплін як фактор професійної самореалізації: колективна монографія / О. В. Мартиненко та ін.; за ред. А. І. Омельченко. Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2019. 361 с.
5. Роменець В. А. Психологія творчості: Навч. посібник. 3-тє вид. Київ: Либідь, 2004. 288 с.
6. Слюсар В. М. Феномен свободи в культурній самореалізації особистості: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 256 с.
7. Скрипник С. В. Екологічна свідомість, екологічна культура в соціальній екології. *Наукові записки: зб. наук. пр. Кіровоград: КДПУ, Вип. 109. 2012. С. 139–144.*
8. Соціально-хореографічний проект «Право на життя: хореографія проти наркоманії та алкоголізму». URL: <https://forum.o2.ua/en/projects/70> (дата звернення: 13.12.2022).
9. Федоренко Д. О. Педагогічні підходи до вирішення проблеми виховання екологічної культури старшокласників. Роль і місце психології та педагогіки у формуванні сучасної особистості: матеріали Міжнар. Наук.-практ. конф. Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2015. С. 125–128.

REFERENCES:

1. Androshchuk L.M. Rozvytok tvorchoho potentsialu maibutnoho vchytelia khoreohrafiy v protsesi postanovky tvorchoho proektu «Pravo na zhyttia: khoreohrafiia proty narkomanii ta alkoholizmu». [Development of the creative potential of the future teacher of choreography in the process of staging the creative project "Right to life: choreography against drug addiction and alcoholism"]. Kyiv, 2014. Nr. 4. pp. 55–58 [in Ukrainian]
2. Hrodzynskiy D. M. Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy: entsyklopediia [Encyclopedia of modern Ukraine: encyclopedia]. Kyiv, 2009. V. 1. [in Ukrainian].
3. Zaiets Svitlana Proiektna diialnist yak zasib formuvannia tvorchoi osobystosti choreohrafa u protsesi profesiinoi pidhotovky [Project activity as a means of forming the choreographer's creative personality in the process of professional

training]. Current problems of humanities: interuniversity collection of scientific works of young scientists of Drohobych State Pedagogical University named after Ivan Franko. Drohobych, 2022. Nr. 54. pp. 108–112 [in Ukrainian].

4. Rozvytok tvorchoho potentsialu maibutnikh fakhivtsiv mystetskykh dystsyplin yak faktor profesiinoi samorealizatsii : kolektyvna monohrafiia [Development of creative potential of future specialists in art disciplines as a factor of professional self-realization: collective monograph]. Melitopol, 2019. 319 p. [in Ukrainian].

5. Romenets V. A. Psykholohiia tvorchosti: Navch. Posibnyk. [Romenets V. A. Psychology of creativity: Study guide]. Kyiv, 2004. 288 p. [in Ukrainian]

6. Skrypnyk S. V. Ekolohichna svidomist, ekolohichna kultura v sotsialnii ekolohii [Ecological awareness, ecological culture in social ecology. Scientific notes: a collection of scientific papers]. Kirovograd, 2012. Nr. 109. pp. 139–144 [in Ukrainian].

7. Sliusar V. M. Fenomen svobody v kulturnii samorealizatsii osobystosti: monohrafiia [The phenomenon of freedom in the cultural self-realization of the individual: monograph. Zhytomyr, 2012. 256 p. [in Ukrainian].

8. Socialno-choreografichnyj proekt «Pravo na zyttia choreografia proty narkomanii ta alkoholizmu» [Social and choreographic project “Right to life: choreography against drug addiction and alcoholism”]. URL: <https://forum.o2.ua/en/projects/70> [in Ukrainian]

9. Fedorenko D. O. Pedahohichni pidkhody do vyrishennia problemy vykhovannia ekolohichnoi kultury starshoklasnykiv [Pedagogical approaches to solving the problem of education of ecological culture of high school students]. The role and place of psychology and pedagogy in the formation of a modern personality: materials of the International. Scientific and practical conf. Kharkiv: Eastern Ukrainian Organization "Center for Pedagogical Research". Kharkiv, 2015. pp. 125–128 [in Ukrainian].